

**‘N KRIMINOLOGIESE ONDERSOEK NA
MOTORVOERTUIGKAPING MET SPESIFIEKE
VERWYSING NA SLAGOFFERVATBAARHEID,
SLAGOFFERAANDADIGHEID EN DIE MODUS
OPERANDI VAN DIE OORTREDER**

deur

LINDA DAVIS

Voorgelê ter vervulling van ‘n deel
van die vereistes vir die graad

DOCTOR PHILOSOPHIAE

in die

Fakulteit Lettere en Wysbegeerte

**UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
PRETORIA**

Augustus 1999

University of Pretoria etd - Davis, L (1999)

**Met liefde opgedra
aan my man
Eddie**

DANKBETUIGINGS

Hiermee my opregte dank aan die volgende persone en instansies wat meegehelp het om hierdie ondersoek moontlik te maak:

- My promotor, Prof. Aubrey Theron, vir sy toegewyde hulp, leiding, geduld en opoffering met die uitvoering van hierdie ondersoek. Die tyd en energie wat ingesit is asook die waardevolle advies wat verleen is, was meer as wat enige student verdien. Ek sal die pad wat ons saamgeloop het, nooit vergeet nie.
- Prof. Ronelle Pretorius vir haar belangstelling en die belangrike rol wat sy in my akademiese groei gespeel het.
- My man, Eddie aan wie hierdie studie opgedra is, vir sy inspirasie, liefdevolle aanmoediging en volgehoue vertroue in my. Dankie vir die saam wakkerbly en die ruimte wat jy gegee het toe ek tyd nodig gehad het om te werk.
- My ouers, Tobie en Marie Verwey vir hulle liefde, motivering, aanmoediging en bystand wanneer ek dit die nodigste gehad het.
- My skoonouers, Attie en Doreen asook Kobus, Susan, Aart, Karen, Eddie, Fienie en Ada vir hulle voortdurende ondersteuning, omgee en begrip.
- Mev. Greyling vir die vinnige en akkurate tikwerk.
- Mev. Swanepoel vir die moeite en tyd gespandeer om boeke en tydskrif-artikels nasionaal en internasionaal op te spoor.
- Mev. Mauer vir haar hulp met die statistiese ontleding en rekenaarverwerking van die data.
- Die Departement van Korrektiewe Dienste vir die geleentheid om persoonlik met oortreders in aanraking te kom. Die personeel se behulpsaamheid tydens die voer van die onderhoude, word opreg waardeer. (Die bevindinge waartoe gekom is, is die van die outeur en nie noodwendig die mening van die Departement van Korrektiewe Dienste nie.)
- Die Sentrum vir Wetenskapontwikkeling (RGN) wat finansiële bystand aan hierdie ondersoek verleen het.
- Die respondente (slagoffers en kapers) vir hulle bereidwilligheid om hulle ervarings met my te deel - sonder hulle was hierdie studie nie moontlik nie.
- My Skepper wat soos altyd die pad saam met my gestap het.

Tegniese versorging is volgens die *Publications Manual of the American Psychological Association* (4th ed., 1994) gedoen en waar nodig aangepas om aan die Universiteit van Pretoria se vereistes te voldoen.

INHOUDSOPGAWWE

University of Pretoria etd - Davis, L (1999)

Bladsy

TABELLE.....	vii
FIGURE.....	viii
OPSOMMING.....	ix
SUMMARY.....	xi
1. HISTORIESE PERSPEKTIEF, BEGRIPSOMSKRYWINGS EN PROBLEEMSTELLING.....	1
1.1 HISTORIESE PERSPEKTIEF.....	1
1.2 BEGRIPSOMSKRYWINGS.....	6
1.2.1 Motorvoertuig.....	6
1.2.2 Motorvoertuigkaping.....	8
1.2.2.1 Roof.....	8
1.2.2.1.1 Probleme rakende die omskrywing van die begrip roof.....	9
1.2.2.2 Kaping.....	10
1.2.3 Slagoffervatbaarheid en slagofferaandadigheid.....	12
1.2.3.1 Slagoffervatbaarheid.....	12
1.2.3.1.1 Ontwikkelingsgeskiedenis van die begrip slagoffervatbaarheid.....	13
1.2.3.1.2 Faktore wat 'n individu se risiko vir viktimisasie kan verhoog.....	13
1.2.3.1.3 Aard van slagoffervatbaarheid.....	15
1.2.3.2 Slagofferaandadigheid.....	16
1.2.3.2.1 Ontwikkelingsgeskiedenis van die begrip slagofferpresipitasie.....	17
1.2.3.2.2 Slagofferpresipitasie en roof.....	19
1.2.3.2.3 Passiewe en aktiewe aard van slagofferaandadigheid.....	19
1.2.3.2.4 Vorme wat slagofferaandadigheid kan aanneem.....	20
1.2.3.2.5 Probleme wat met die omskrywing van die begrip slagoffer- aandadigheid geassosieer word.....	23
1.2.3.2.6 Gevaar van slagofferblamering in omskrywings van slagofferpresipitasie.....	25
1.2.4 <i>Modus operandi</i>	27
1.3 NOODSAAKLIKHEID VAN DIE ONDERSOEK.....	29
1.3.1 Aktuele aard van motorvoertuigkaping.....	29
1.3.1.1 Fisieke gevolge.....	30
1.3.1.2 Emosionele gevolge.....	31
1.3.1.3 Finansiële gevolge.....	32
1.3.1.4 Sosiale gevolge.....	32
1.3.1.5 Internasionale reaksie.....	34
1.3.1.6 Plaaslike reaksie.....	34
1.3.1.6.1 Effek op die versekeringswese.....	35
1.3.1.6.2 Reaksie van die Suid-Afrikaanse Polisiediens.....	36
1.3.1.6.3 Inisiatiewe vanuit die besigheidsgemeenskap.....	37
1.3.2 Probleme rakende bestaande navorsing.....	38
1.3.3 Probleme rakende tipologieë en teorieë.....	40

1.3.4	Waarde van die ondersoek	41
1.3.5	Doelwitte van die studie	42
	University of Pretoria etd - Davis, L (1999)	
1.4	SLOTBESKOUIING	42
2.	TIPOLOGIESE EN TEORETIESE PERSPEKTIEWE	44
2.1	SLAGOFFERTIPOLOGIEË	44
2.1.1	Tipologie van Benjamin Mendelsohn.....	45
2.1.2	Tipologie van Hans von Hentig	46
2.1.3	Tipologie van Ezzat Fattah.....	49
2.1.4	Tipologie van Stephen Schafer	50
2.1.5	Tipologie van Jacob van der Westhuizen.....	52
2.1.6	Tipologie van Andrew Karmen.....	53
2.2	EVALUERING VAN SLAGOFFERTIPOLOGIEË	55
2.2.1	Vereistes vir tipologieë	55
2.2.2	Waarde van bestaande slagoffertipologieë vir die onderhawige studie	58
2.2.3	Tipologie met betrekking tot slagofferaandadigheid tydens motorvoertuigkaping.....	59
2.2.4	Beoordeling van die tipologie aan die hand van die vereistes wat vir tipologieë gestel word	61
2.3	VIKTIMOLOGIE - EN KRIMINOLOGIETEORIEË	62
2.3.1	Rasionele-keuseperspektief.....	63
2.3.1.1	Historiese agtergrond	63
2.3.1.2	Uitgangspunte van die rasonale-keuseperspektief.....	65
2.3.1.3	Toepassing van die rasonale-keuseperspektief op motorvoertuigkaping	67
2.3.1.3.1	Fasiliterende faktore.....	68
2.3.1.3.2	Inhiberende faktore	70
2.3.1.3.3	Verdere faktore wat tydens kostevoordeelanalise ter sprake is.....	71
2.3.1.4	Evaluering van die rasonale-keuseperspektief	72
2.3.2	Roetine-aktiwiteitsbenadering	79
2.3.2.1	Historiese agtergrond	79
2.3.2.2	Uitgangspunte van die roetine-aktiwiteitsbenadering	79
2.3.2.3	Toepassing van die roetine-aktiwiteitsbenadering op motorvoertuigkaping	81
2.3.2.4	Evaluering van die roetine-aktiwiteitsbenadering	85
2.3.3	Sintesebenadering.....	90
2.3.3.1	Historiese agtergrond	90
2.3.3.2	Uitgangspunte van die sintesebenadering	91
2.3.3.3	Evaluering van die sintesebenadering	94
2.4	SLOTBESKOUIING	97

3. OMVANG, AARD EN VOORKOMING VAN MOTORVOERTUIGKAPING	99
University of Pretoria etd - Davis, L (1999)	
3.1 OMVANG VAN MOTORVOERTUIGKAPING	99
3.1.1 Redes vir die toename in motorvoertuigkaping	103
3.2 AARD VAN MOTORVOERTUIGKAPING	115
3.2.1 <i>Modus operandi</i> van die motorvoertuigkaper	115
3.2.1.1 Beplanningsfase.....	115
3.2.1.2 Uitvoeringsfase.....	116
3.2.1.2.1 Dag waarop motorvoertuie gekaap word.....	116
3.2.1.2.2 Tyd waarop motorvoertuie gekaap word	117
3.2.1.2.3 Wyses waarop motorvoertuie gekaap word.....	118
3.2.1.2.4 Plekke waar en omstandighede waaronder motorvoertuigkaping plaasvind	119
3.2.1.2.5 Rol van dreigemente en geweld tydens 'n motorvoertuigkaping.....	123
3.2.1.3 Afhandelingsfase	130
3.3 SLAGOFFERPROFIEL	133
3.3.1 Geslag	133
3.3.2 Ouderdom	134
3.3.3 Ras	135
3.3.4 Verhouding met die motorvoertuigkaper	135
3.4 MISDADIGERPROFIEL	136
3.4.1 Geslag	136
3.4.2 Ouderdom	136
3.4.3 Ras	137
3.4.4 Indeling van motorvoertuigkapers	138
3.5 VOORKOMING VAN MOTORVOERTUIGKAPING	140
3.5.1 Strenger wetgewing.....	140
3.5.1.1 Wetgewing met betrekking tot vuurwapens	141
3.5.1.2 Doodstraf.....	141
3.5.2 Meer effektiewe wetstoepassing	143
3.5.3 Verbetering van motorvoertuigidentifikasie, -lisensiering en -registrasieprosedures.....	146
3.5.4 Toekenverharding	148
3.5.5 Verminderde kwesbaarheid.....	151
3.5.6 Verlaging van die risiko vir besering of dood	157
3.5.7 Verhoog kans op arrestasie deur volledige inligting aan die polisie te verskaf	159
3.5.8 Ander voorkomingsmaatreëls.....	160
3.6 SLOTBESKOUIING	161

4.	NAVORSINGSVERWAGTINGE EN HIPOTESES	162
4.1	NAVORSINGSVERWAGTINGE MET BETREKKING TOT ASPEKTE WAT MOTORVOERTUIGKAPERS RAAK	162
4.1.1	Navorsingsverwagtinge met betrekking tot die beplanningfase.....	162
4.1.2	Navorsingsverwagtinge met betrekking tot die uitvoeringfase	164
4.1.2.1	Navorsingsverwagtinge met betrekking tot teikenseleksie	164
4.1.2.2	Navorsingsverwagtinge met betrekking tot die <i>modus operandi</i> van die kaper	166
4.1.3	Navorsingsverwagting met betrekking tot die afhandelingfase	168
4.2	NAVORSINGSVERWAGTINGE EN HIPOTESES MET BETREKKING TOT ASPEKTE WAT SLAGOFFERS RAAK	169
4.2.1	Navorsingsverwagtinge met betrekking tot slagoffervatbaarheid	169
4.2.2	Navorsingsverwagtinge en hipoteses met betrekking tot slagofferaandadigheid	172
4.3	SLOTBESKOUIING	175
5.	NAVORSINGSONTWERP.....	176
5.1	METODOLOGIESE VERANTWOORDING	176
5.2	MEETINSTRUMENTE	177
5.2.1	Onderhoudskedule.....	177
5.2.2	Vraelyste	179
5.2.3	Loodsondersoek.....	182
5.2.3.1	Onderhoudskedule vir motorvoertuigkapers.....	182
5.2.3.2	Vraelys vir kapingslagoffers	182
5.3	STEEKPROEFNEMING EN DATA-INSAMELING	183
5.3.1	Steekproefstrategieë.....	183
5.3.1.1	Steekproef 1: Motorvoertuigkapers.....	184
5.3.1.1.1	Samestelling van die steekproef	184
5.3.1.1.2	Onderhoudvoering	185
5.3.1.1.3	Beskrywing van die steekproef.....	186
5.3.1.2	Steekproef 2: Kapingslagoffers.....	188
5.3.1.2.1	Samestelling van die steekproef	189
5.3.1.2.2	Uitstuur van die vraelyste	190
5.3.1.2.3	Beskrywing van die steekproef.....	190
5.4	TEGNIEKE VIR DIE ANALISERING EN INTERPRETASIE VAN DATA	193
5.4.1	Inligting wat met behulp van onderhoudvoering ingesamel is	193
5.4.2	Inligting wat met behulp van vraelyste ingesamel is	194
5.5	SLOTBESKOUIING	195

6. ONTLEDING EN INTERPRETASIE VAN GEGEWENS RAKENDE MOTORVOERTUIGKAPERS	196
<small>University of Pretoria etd - Davis, L (1999)</small>	
6.1 NAVORSINGSVERWAGTINGE MET BETREKKING TOT DIE BEPLANNINGSFASE	196
6.1.1 Navorsingsverwagting 1.1 tot 1.9	196
6.1.2 Navorsingsverwagting 2.1 tot 2.12	205
6.2 NAVORSINGSVERWAGTINGE MET BETREKKING TOT DIE UITVOERINGSFASE	220
6.2.1 Navorsingsverwagtinge met betrekking tot teikenseleksie	220
6.2.1.1 Navorsingsverwagting 3.1 tot 3.18	220
6.2.1.1.1 Seleksie van 'n spesifieke motorvoertuig	221
6.2.1.1.2 Seleksie van 'n spesifieke motoris	229
6.2.1.2 Navorsingsverwagting 4.1 tot 4.5	240
6.2.2 Navorsingsverwagtinge met betrekking tot die <i>modus operandi</i> van die kaper	245
6.2.2.1 Navorsingsverwagting 5.1 tot 5.4	245
6.2.2.2 Navorsingsverwagting 6	256
6.2.2.3 Navorsingsverwagting 7.1 tot 7.4	258
6.3 NAVORSINGSVERWAGTINGE MET BETREKKING TOT DIE AFHANDELINGSFASE	268
6.3.1 Navorsingsverwagting 8	268
6.4 ALGEMENE INLIGTING	272
6.4.1 Redes vir die toename in motorvoertuigkaping	272
6.4.2 Voorkoming van 'n motorvoertuigkaping	275
6.5 SLOTBESKOUIING	275
7. ONTLEDING EN INTERPRETASIE VAN GEGEWENS RAKENDE KAPINGSLAGOFFERS	276
7.1 NAVORSINGSVERWAGTINGE MET BETREKKING TOT SLAGOFFERVATBAARHEID	276
7.1.1 Navorsingsverwagting 9	276
7.1.2 Navorsingsverwagting 10	280
7.1.3 Navorsingsverwagting 11	282
7.1.4 Navorsingsverwagting 12	283
7.1.5 Navorsingsverwagting 13	284
7.1.6 Navorsingsverwagting 14	285
7.2 NAVORSINGSVERWAGTINGE EN HIPOTEESES MET BETREKKING TOT SLAGOFFERAANDADIGHEID	287
7.2.1 Navorsingsverwagting 15	287
7.2.2 Hipotese 1	289
7.2.3 Hipotese 2	291
7.2.4 Navorsingsverwagting 16	292
7.2.5 Hipotese 3	293

7.2.6	Hipotese 4.....	294
7.2.7	Navorsingsverwagting 17.....	295
University of Pretoria etd - Davis, L (1999)		
7.3	SLOTBESKOUIING	296
8.	AANBEVELINGS EN SLOTBESKOUIING	297
8.1	GEVOLGTREKKINGS RAKENDE DOELWITBEREIKING	298
8.2	AANBEVELINGS	304
8.2.1	Aanbevelings rakende toekomstige navorsing	305
8.2.2	Aanbevelings rakende die bekamping van motorvoertuigkaping.....	312
8.2.2.1	Meer effektiewe wetstoepassing	313
8.2.2.2	Strenger wetgewing	316
8.2.2.3	Veranwoordelikheid van motoriste	317
8.2.2.3.1	Verminder risiko vir motorvoertuigkaping.....	317
8.2.2.3.2	Verminder risiko vir besering en/of dood.....	322
8.2.2.4	Ander voorkomingsmaatreëls	324
8.3	SLOTBESKOUIING	326
	VERWYSINGS	327
BYLAE I:	Brief insake hoofwegpatroolie: Direkteur Reg Crewe (Suid-Afrikaanse Polisie)	352
BYLAE II:	Voorbeeld van 'n polisiëklaringsertifikaat	353
BYLAE III:	Interview schedule for car hijackers	354
BYLAE IV:	Vraelys vir kapingslagoffers.....	367
BYLAE V:	Questionnaire for hijack victims	385
BYLAE VI:	Brief insake toestemming om navorsing in die gevangenis te onderneem; Departement Korrektiewe Dienste	403
BYLAE VII:	Opvolgbrief	404
BYLAE VIII:	Follow up letter	405
BYLAE IX:	Vehicle hijacking questionnaire: Crime Information Analysis Centre, Strategic research on organised crime.....	406
BYLAE X:	Voorbeeld van padteken wat motoriste waarsku wanneer hulle 'n gebied met 'n hoë kapingsyfer betree.....	412

TABELLE

University of Pretoria etd - Davis, L (1999)

Tabel	Bladsy
1	Omvang van Motorvoertuigkaping volgens Provinsie (1997) 100
2	Ouderdom van die Motorvoertuigkapers 187
3	Ras van die Motorvoertuigkapers 187
4	Opvoedkundige Agtergrond van die Motorvoertuigkapers 188
5	Ouderdom van die Slagoffers..... 191
6	Geslag van die Slagoffers..... 191
7	Ras van die Slagoffers 192
8	Beroepstatus van die Slagoffers 193
9	Besluite wat Motorvoertuigkapers Voor Misdaadpleging neem..... 197
10	Voor- en Nadele van Misdaadpleging wat deur Motorvoertuigkapers in ag geneem word 206
11	Aspekte wat Tydens die Seleksie van 'n Spesifieke Motorvoertuig in ag geneem word 221
12	Aspekte wat Tydens die Seleksie van 'n Spesifieke Motoris in ag geneem word . 229
13	Situasionele Faktore wat Tydens Motorvoertuigkaping in ag geneem word 241
14	Keuse met betrekking tot die <i>Modus Operandi</i> wat deur Kapers gevolg word 246
15	Gebruik van Verbale Dreigemente deur Kapers 256
16	Gebruik van Vuurwapens 258
17	Gebruik van Geweld wanneer Slagoffer as Struikelblok beskou word 261
18	Ouderdom van Kapers en die Gebruik van Geweld 262
19	Slagofferweerstand en die Gebruik van Geweld..... 263
20	Mate waarin Gekaapte Motorvoertuie Verkoop word..... 269
21	Ouderdom van die Slagoffers..... 277
22	Geslag van die Slagoffers..... 278
23	Ras van die Slagoffers 278
24	Beroepstatus van die Slagoffers 279
25	Fabriek van die Motorvoertuie wat Gekaap is 281
26	Waarde van die Motorvoertuie wat Gekaap is 282
27	Teenwoordigheid van Teenkapingsmeganismes..... 283
28	Slagoffers se Ingesteldheid teenoor die Risiko vir Motorvoertuigkaping 284
29	Aantal Passasiers in die Motorvoertuig 285
30	Elementêre Voorkomingsmaatreëls wat deur Slagoffers getref is 287
31	Chi-kwadraatwaardes vir Betekenisvolheid van die Verskille ten opsigte van Geslag en die Tref van Elementêre Voorkomingsmaatreëls 290
32	Chi-kwadraatwaardes vir Betekenisvolheid van die Verskille ten opsigte van Ouderdom en die Tref van Elementêre Voorkomingsmaatreëls 291
33	Potensieel Gevaarlike Situasies waarin Slagoffers hulle Geplaas het 292
34	Chi-kwadraatwaardes vir Betekenisvolheid van die Verskille ten opsigte van Geslag en die Betreding van Potensieel Gevaarlike Situasies..... 294
35	Chi-kwadraatwaardes vir Betekenisvolheid van die Verskille ten opsigte van Ouderdom en die Betreding van Potensieel Gevaarlike Situasies..... 295
36	Mate waarin Slagoffers Roekeloos voor die Motorvoertuigkaping bestuur het 296

Figuur		Bladsy
1	Omvang van motorvoertuigkaping in Suid-Afrika (1994-1998)	100
2	Pryse wat vir gekaapte motorvoertuie aangebied word	217